

УДК 330.33.01; 336.77.067

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Прасолова С.П., к.е.н., доц.

Полтавський університет економіки і торгівлі

За сучасних умов розвитку української економіки, які характеризуються необхідністю подолання наслідків світової фінансової кризи, досить актуальною стає проблема забезпечення національної та економічної безпеки країни, головною внутрішньою складовою яких є фінансова безпека комерційних банків. При цьому важливість забезпечення фінансової безпеки банків обумовлена її вирішальним впливом на безпеку в інших сферах життєдіяльності суспільства, оскільки усі різновиди безпеки потребують фінансового забезпечення для своєї реалізації в достатній мірі.

Розглядаючи сутність фінансової безпеки українських банків як стан стійкої їх життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація пріоритетних цілей банків на основі попередження кризових явищ в економіці та їх впливу, на основі формування систем захисту від зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов їх існування. Слід також враховувати, що фінансова безпека банків є проблемою не тільки національною, але і міжнародною, оскільки зростання інтеграції національних економік у світове господарство та підвищення міри їх взаємозалежності обумовлює не тільки посилення конкуренції та, як наслідок, ефективності економіки, але й кризових явищ між фінансовими системами різних країн і регіонів, спричинених різноманітними ризиками.

Проте, науково обґрунтованої концепції і механізму забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності доки не склалося, оскільки більшість вітчизняних науковців, а саме О.І. Барановський [1], І. О. Ревак, М.І. Керницька [2], М.І. Зубок [3], В.К. Гіжевський, Л.М. Стрельбицька, М.П. Стрельбицький [4] та інші зосередили свої дослідження, головним, чином, на організаційних, технічних і правових аспектах банківської безпеки, приділяючи недостатньо уваги проблемам забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності, особливо у кризові та посткризові періоди розвитку економіки країн.

І. Обґрунтування взаємозв'язку проблем забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності та досліджень кризових процесів національних банківських систем.

Враховуючи, що фінансово безпечний стан банку означає його захищеність від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, основним з яких є економічні і, як наслідок, банківські кризи (які протягом ХХ

століття неодноразово потрясали світ), *дослідження причин виникнення, закономірностей розвитку та шляхів подолання кризових процесів у банках і є, на нашу думку, основою формування стратегій їх фінансової безпеки.*

При цьому дослідженню причин виникнення економічних криз було приділено достатньо уваги зарубіжними науковцями. З одного боку, Дж. Кейнс, Е. Хансен пояснювали економічні кризи тим, що *доходи людей зростають швидше, ніж обсяги споживання* [5; 6], що обумовлює необхідність стимулювання сукупного споживання. З іншого, - монетаристи на чолі з М. Фрідменом причини криз вбачали в недоліках грошово-кредитної політики, нестабільності грошових пропозицій, подолання яких можливе шляхом впливу держави на економічний цикл за допомогою грошово-кредитного та податково-бюджетного регулювання [7].

Але, за сучасних умов, високий рівень глобалізації світової економіки, особливо в фінансово-інвестиційній сфері, обумовлює її значну відмінність від традиційної світової економіки. Ця відмінність проявляється в багаторазовому перевищенні фінансово-грошових потоків (фіктивний капітал) над матеріальними потоками (промисловий капітал), що включають ринки товарів і послуг (відображають світовий валовий продукт). Тобто, на нашу думку, *вартість накопиченого фіктивного капіталу не маючи матеріального підкріплення є первопричиною сучасних фінансових криз*, найбільш відомими з яких стали мексиканська криза 1994 – 1995 рр., криза в країнах Південно-Східної Азії 1997 – 1998 рр., що мали вплив на світові фінансові ринки, обумовивши внутрішній дефолт 1998 р. в Росії та кризові процеси в Україні. Досвід цих криз свідчить, що *перевищення темпів зростання обсягів кредитування над темпами зростання ВВП більше ніж у два рази є ознакою потенційної загрози настання банківської кризи (означає порушення основ фінансової безпеки)*, яка визначається стрімким і масштабним погіршенням якості банківських активів під впливом несприятливих факторів макроекономічного, інституціонального і регулятивного характеру. Така системна банківська криза проявляється у неспроможності значної кількості кредитних організацій, а нерідко і банківської системи у цілому здійснювати базові функції – розрахунки і трансформацію накопичень в інвестиції і пояснюється відсутністю дієвих комплексних стратегій їх фінансової безпеки. Тим самим, *доведеним є зворотній взаємозв'язок між рівнем фінансової безпеки та ймовірністю настання банківської кризи*. Для окремого банку це означає, що відсутність комплексної дієвої стратегії його фінансової безпеки підвищує ймовірність «зараження» банківськими кризами та, як наслідок, збитковість його діяльності та банкрутство.

З іншого боку, якщо базовим критерієм банківської кризи можна вважати збитковість банківської діяльності, а основною метою безпеки банку –

виключення можливості нанесення йому збитків, критерієм ефективності безпеки банківської діяльності стає стабілізація фінансового стану банку на основі усунення можливостей завдання банку збитків, забезпечення його ефективної діяльності та якісної реалізації операцій і угод [3; 4, с.44].

Слід враховувати, що проблеми банківської ефективності досліджувались у багатьох працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Одні з них, зокрема праці А.М. Герасимовича, В. М. Кочеткова, Г.С. Панової, І.М. Парасій-Вергуненко, В.Є. Черкасова, та інших присвячені переважно дослідженню методичних аспектів аналізу доходів, витрат та прибутковості банківської діяльності на макро- та мікрорівнях [8; 9; 10; 11; 12]. При цьому для розрахунку кількісних параметрів ефективності банківської системи пропонуються використовувати коефіцієнти рентабельності¹.

З іншого боку, О.А. Кириченко, Ю.С. Масленченков, Л.О. Примостка, П.С. Роуз та багато інших розглядають результати динамічного і структурного аналізу прибутковості банку як орієнтири для формування ефективних фінансових стратегій щодо окремих банківських операцій та фінансового плану банку у цілому [13; 14; 15; 16], а Гіжевський В.К., Зубок М.І., Ніколаєв Л.В., Стрельбицький М.П. та інші розглядають ефективність банківської діяльності як один із базових критеріїв ефективності безпеки банківської діяльності [3; 4].

Але, на нашу думку, у вказаних наукових працях майже не приділяється увага дослідженню ймовірних причин зниження та втрати прибутковості банківської діяльності (збитковість) під час фінансових криз у різних країнах світу з тим, щоб визначити основні напрями забезпечення стабільної прибутковості та, відповідно, стабільності фінансової системи країни та її економічної безпеки навіть за складних загальноекономічних умов.

На нашу думку, *результати такого аналітичного дослідження дозволяють виявити основні проблеми, причини їх виникнення та перспективи забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності в Україні на сучасному етапі, особливо у кризові та посткризові періоди.*

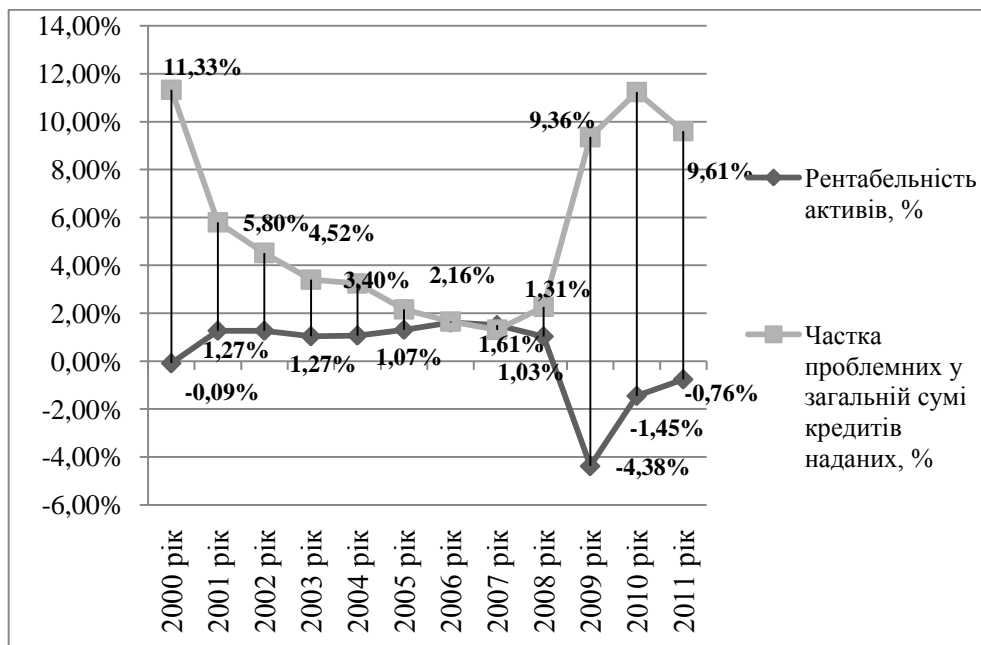
II. Визначення базових тенденцій кризових процесів в Україні.

Розглядаючи особливості банківських криз в Україні, особливо останньої 2008 – 2009 рр., можемо відзначити, що вказані вище негативні тенденції, пов'язані з погіршенням якості кредитних портфелів українських банків, почли накопичуватись уже у 2008 році, також почала знижуватись вартість та дохідність інвестиційних вкладень, перш за все у цінні папери, які

---

¹ Рентабельність - це показник, який визначається як співвідношення чистого прибутку (збитку) банку та його середньорічних активів (рентабельність активів - ROA) чи середньорічного власного капіталу банку (рентабельність капіталу - ROE).

виявилися найбільш вразливими щодо впливу світової фінансової кризи. Про це свідчить зростання рівня проблемних у структурі наданих українськими банками кредитів (за даними рис. 1 з 1,31% у 2007 р. до 2,27% у 2008 р.) та відповідне зниження рентабельності їх активів (з 1,50% у 2007 р. до 1,03% у 2008 р., рис.1) як узагальнюючого показника ефективності фінансової безпеки банківської діяльності.

Рис. 1. Оцінка основних показників, які характеризують циклічність виникнення банківських криз в Україні внаслідок дії основних фінансових ризиків²

Ця тенденція значно поглибилась у 2009 році, який став найгіршим для банківської системи України та охарактеризував пік фінансової кризи, яка поглиблювалася через кризу довіри населення і реального сектору економіки до банківської системи. У цьому році рівень проблемних у загальній сумі наданих кредитів зріс у декілька разів та склав 9,36% (рис. 1), **що, значною мірою, обумовило збитковість діяльності всієї банківської системи України** (збитковість активів українських банків досягла – 4,38% у 2009 р., рис.1).

² Побудовано автором за даними Вісника НБУ[17]

Виявляючи причини системної кризи банків України у 2009 році, слід відмітити наступні її закономірності. А саме, статистичні дані свідчать, що у часи тривалого економічного зростання банківська система має тенденцію до надмірної кредитної експансії за високого рівня чистої процентної маржі (відповідно, 5,3% у 2006 та 5,03 у 2008 роках, 6,23% у 2009 році [17]). Водночас, таке стрімке зростання обсягів кредитування, як правило, супроводжується погіршенням якості кредитного портфеля через погіршення моніторингу якості кредитного портфеля з боку регулюючих органів внаслідок його швидкої зміни.

Вказана тенденція характеризувала банківські кризи у багатьох країнах та у різні часи. Зокрема, кредитна експансія передувала банківським кризам у Японії, країнах Латинської Америки у 1980-ті роки, у країнах Південно-Східної Азії у 1990-ті, у США у 2008 році. Так, у Південній Кореї напередодні кризи 1997 року частка сумнівної і безнадійної позичкової заборгованості у кредитному портфелі банків зросла з 3,9% до 6% [18, с.90]. Для виходу з кризи у цих країнах було створено дієву систему регулювання, спрямовану на оперативний моніторинг показників банківської діяльності та контроль за їх дотриманням.

Тим самим, розглядаючи прибутковість діяльності банків як базовий фактор банківської безпеки [1;3;4], слід враховувати прямий її взаємозв'язок із рівнем ризикованості такої діяльності [19], перш за все кредитним ризиком, обумовленим специфікою діяльності банку як кредитної установи. Відповідно, тільки ***досягнення оптимальної збалансованості між рівнями прибутковості та ризикованості*** забезпечує спроможність банківської системи виконувати функції перерозподілу фінансових ресурсів із заощаджень у інвестиції навіть за несприятливого зовнішнього впливу, що характеризує їх ***спроможність протистояти небезпеці «зараження вірусами» кризи***. А це, на нашу думку ***і є основним принципом забезпечення фінансової безпеки банків***.

На жаль, фінансові кризи останніх років переконливо доводять, що національні системи забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської діяльності відстають від інновацій на фінансових ринках, а центральні банки не мають у своєму розпорядженні достатніх можливостей впливу на наслідки фінансових потрясінь.

Саме тому, для забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності, а також відновлення довіри населення до банківської системи, необхідним є ***не тільки підвищення ефективності монетарної політики НБУ, але й підтримка стабільної ефективності вітчизняної банківської системи*** (у тому числі й шляхом зниження ставок рефінансування центрального банку), а також запровадження комплексної реструктуризації банківського сектору.

На нашу думку, *вибір такої стратегічної мети, орієнтованої на забезпечення стабільності банківської ефективності є одним із основних чинників забезпечення стабільності всієї фінансової системи країни, її стійкості до негативного впливу зовнішніх чинників та, відповідно, її безпеки.*

III Обґрунтування циклічності виникнення банківських криз в Україні

Досліджуючи базові тенденції основних показників, які характеризують ефективність системи фінансової безпеки банків України (за рівнем прибутковості (збитковості) активів банків та змінами частки проблемних у структурі наданих кредитів) за 2000 – 2011 рр., показаних на рис.1 і розрахованих за даними НБУ [17] знаходимо підтвердження висновків багатьох науковців про циклічність коливань розвитку як промисловості так і фінансового сектора.

Зокрема, ще Карл Маркс досліджуючи норму прибутку у «Капіталі» вказував на необхідність врахування наступних фаз розвитку економічного циклу: «...стан спокою, зростаюче оживлення, процвітання, перевиробництво, крах, стагнація, стан спокою і т.д.» [20, с.395-396]. В свою чергу, Шумпетер Й.А. у 1939 році запропонував виділяти тільки чотири основні *фази, що формують економічний цикл: криза, депресія, пожвавлення та піднесення (процвітання)* [21]. На нашу думку, таку циклічність необхідно враховувати і проводячи ретроспективне, а також перспективне дослідження діяльності банківських систем для забезпечення безпеки їх діяльності у майбутньому.

А саме, за даними рис. 1 можна виділити наступні фази розвитку банківської системи України: *2000 та 2009 роки є фазами кризових періодів* та ключовими характеристиками економічного циклу, *що визначаються піками збитковості банківської діяльності* (відповідно, -0,09 та -4,38%), яким передували наступні фази: *2004-2005рр. – характеризують фазу пожвавлення розвитку* банківської системи України та досягнення достатньо високої прибутковості активів банків (відповідно, 1,07% та 1,31%); *2006 та 2007 рр. – процвітання за збереження досягнутих результатів* (відповідно, прибутковість активів досягала найвищого рівня 1,61% та 1,50%); але уже у *2008* спостерігається надмірне нарощування кредитних портфелів банків, яке дістало назву «кредитного буму» та, по суті, *відповідає фазі перенасичення ринку та портфелів банків неякісними кредитами та іншими фінансовими послугами*, що спричинило зростання рівня проблемних кредитів у загальному обсязі кредитування та відповідне зниження прибутковості активів банків (відповідно, до 1,03%). В свою чергу, *2010 та 2011роки для української банківської системи стали роками депресії, в яких*

зберігалась збитковість активів банків (відповідно, -1,45% та -0,76%) за відсутності підйому виробництва та ділової активності. Відповідно, за попередніми даними НБУ, **2012 рік став роком стабілізації та незначного розвитку діяльності вітчизняних банків** (рік став прибутковим для банків України). Звичайно, тривалість окремих циклів може чітко й не відповідати розглянутим річним періодам, але їх необхідно враховувати оцінюючи ризикованість діяльності вітчизняних банків, прогнозуючи їх стан у майбутньому та розробляючи стратегії забезпечення фінансової безпеки діяльності банків.

Крім того, за статистичними даними НБУ та даними рис. 1 можемо спостерігати, що **найнижчий рівень чистої процентної маржі відповідає періоду погасання розвитку (4,90% у 2004 – 2005 рр.), а найвищий рівень процентного доходу в аналізованому періоді відповідає кризовим періодам (відповідно, 6,31% у 2000р. та 6,21% у 2009 р.** коли кошти необхідні клієнтам для здійснення платежів навіть за високої ставки.

З іншого боку, досліджуючи тривалість кризових фаз в банківській системі України, показаних на рис. 1, можемо зробити висновок, що у банківській системі України сформувався середній 9-річний цикл Жюгляра. Мова йде про виявлені об'єктивні закономірності економічного розвитку, згадані у працях К. Жюгляра, який в середині XIX століття (1862 р.) визначив промислові (ділові) цикли тривалістю в 7-11 років (в середньому 9 років)[22]. Ці цикли більш детально були проаналізовані в «Капіталі» Карла Маркса [20], а причини їх виникнення більш конкретно були визначені у працях С. Кузнеця, який розглядав **інвестиції в основний капітал** як джерело циклічного економічного розвитку[23]. Вважається, що такі цикли найбільше взаємодіють як з малими короткостроковими фінансово-економічними циклами, відкритими на початку 1920-х років Д. Кітчиним та дослідником фінансових циклів В Крамом [24], так і з довгостроковими великими циклами кон'юнктури Н. Кондратєва [25].

Тобто, дані рис. 1 переконливо доводять безпосередній прямий зв'язок між рівнем прибутковості активів (показником ефективності та прибутковості банківської діяльності, її фінансової безпеки) та рівнем портфельного кредитного ризику, оціненого за рівнем проблемних кредитів (прострочених і сумнівних) у структурі кредитного портфеля банків. У цілому, криві, що характеризують прибутковість банківської діяльності та ризиковість кредитної діяльності банку (рис.1), на нашу думку, показують і циклічність розвитку як економіки країни так і банківської системи. Саме про такий взаємозв'язок згадується, і у працях К. Маркса, який зазначав: «найбільшого рівня ставка відсотка досягає під час криз, коли, чого б це не коштувало, доводиться позичати для здійснення платежів» [20, с. 396].

Тим самим, по суті доведено, що **найвищий рівень прибутковості активів відповідає періоду процвітання, який характеризується**

найнижчим рівнем кредитного ризику (2006 - 2007 рр.), а збитковість активів в аналізованому періоді відповідає кризовим (2000 та 2009 рр.) за найбільш високого рівня кредитного ризику.

Висновки.

У цілому, розглядаючи базові фактори формування фінансової безпеки банківської діяльності, орієнтовані на її захист від виникнення збитків внаслідок прийняття рішень в ситуації невизначеності, доведено необхідність врахування циклічності посилення впливу основних банківських ризиків (перш за все кредитного) на фінансові результати діяльності банківських систем, що призводить і до виникнення банківських криз, які, в свою чергу, визначаються стрімким і масштабним погіршенням якості банківських активів під впливом несприятливих факторів макроекономічного, інституціонального і регулятивного характеру.

При цьому дані рис. 1 показують, що кризові фази у банківській системі України співпадають з промисловим (діловим циклом Жюгляра), за якого виникнення кризових фаз значною мірою обумовлено перерозподілом довгострокових кредитних ресурсів українських банків у передкризовий період **на користь споживання**, а не для модернізації та інвестицій у реальний сектор української економіки, та спричиняє у перспективі погіршення банківської ефективності та умов власного розвитку.

Тим самим, для послаблення дії кризових фаз у довгостроковій перспективі важливим є перехід від динамічних моделей банківської стратегії, орієнтованих на отримання короткострокового прибутку (short-termism) за допомогою спекулятивних фінансових інструментів і операцій (у т.ч. кредитів на споживчі цілі) до банківської стратегії довгострокового інвестування, орієнтованої на розширення обсягів інвестиційного кредитування у розвиток реального сектору української економіки чи економіки іншої країни. Адже вважається, що країни, які мають високий інноваційний потенціал і спроможні його реалізувати, відповідно, спроможні і швидко подолати кризові явища.

При цьому криві, що характеризують дохідність та ризиковість кредитної діяльності банку (рис.1), на нашу думку, показують, що у банківській системі України сформувався середній 9-річний цикл Жюгляра [22], - середній промисловий (діловий цикл) за якого виникнення кризових фаз, значною мірою, обумовлено перерозподілом довгострокових кредитних ресурсів українських банків у передкризовий період **на користь споживання**, а не для модернізації та інвестицій у реальний сектор української економіки, що спричиняє у перспективі погіршення банківської ефективності та умов власного розвитку внаслідок посилення впливу основних фінансових ризиків, перш за все кредитного. Це пояснюється тим,

що *інвестиції в основний капітал* вважаються джерелом циклічного економічного розвитку [23].

Тим самим, розглядаючи досягнення оптимального співвідношення між рівнями прибутковості і ризикованості діяльності банку як основу забезпечення його фінансової безпеки, важливим є також вибір адекватних такому завданню стратегії, методів і стилів управління його діяльністю. А саме, враховуючи досвід передкризового та кризових періодів в Україні, стратегічною метою діяльності банку має бути не нарощування прибутку за рахунок агресивних, ризикованих стратегій, а забезпечення підвищення безпеки банківської діяльності та стабілізація банківської ефективності з урахуванням циклічності розвитку економіки країни, що дозволить більш об'єктивно коригувати політику ризик-менеджменту у сфері кредитування, особливо в періоди прогнозного очікування фази економічного спаду та кризи.

Тобто, *концепція фінансової безпеки банківської діяльності повинна бути орієнтована на послаблення дії кризових фаз*. У довгостроковій перспективі важливим є перехід від динамічних моделей банківської стратегії, орієнтованих на отримання короткострокового прибутку (short-termism) за допомогою спекулятивних фінансових інструментів і операцій (у т.ч. кредитів на споживчі цілі) до банківської стратегії довгострокового інвестування, орієнтованої на розширення обсягів інвестиційного кредитування у розвиток реального сектору української економіки чи економіки іншої країни. Адже вважається, що країни, які мають високий інноваційний потенціал і спроможні його реалізувати, відповідно, спроможні і швидко подолати кризові явища.

Також слід враховувати, що у поситкризовий період процеси загострення конкуренції будуть поглиблюватись і спричиняти скорочення розмірів чистої процентної маржі від надання традиційних кредитно – депозитних банківських операцій. Тому, для збереження ефективності діяльності банки уже зараз повинні розробляти програми розширення нових видів банківських послуг, тобто, впроваджувати банківську стратегію диверсифікації, що розповсюджується на такі сфери діяльності, як інвестиційні вкладення, консультаційні послуги, страхування кредитних, валютних та процентних ризиків, кредитне забезпечення ринку цінних паперів (векселів, облігацій та інших).

Враховуючи специфічність банківської діяльності та важливість стабільності банківської ефективності для забезпечення стабільності усієї фінансової системи країни та підвищення рівня її безпеки, на нашу думку, *важливим є не забезпечення високого рівня ефективності банківської діяльності, а забезпечення стабільності такої ефективності, навіть за несприятливого зовнішнього впливу в умовах поглиблення процесів глобалізації*.

При цьому, забезпечення стабільної вітчизняної банківської ефективності на довгострокову перспективу як основи забезпечення безпеки банківської діяльності країни потребує, на нашу думку, врахування впливу не тільки зовнішніх і внутрішньобанківських факторів, але й наступних об'єктивно-суб'єктивних чинників:

- банківська ефективність безпосередньо залежить від *ефективності реалізації ризик-менеджменту у банку*, який має охоплювати всі види діяльності банку, які впливають на параметри його ризиків. При цьому особливу увагу слід приділяти управлінню *кредитного ризику*, високий рівень якого обумовлюється високою залежністю якості дохідних активів українських банків від фінансово-економічного стану як окремих позичальників, так і галузей економіки та законодавчого регулювання (на це вказує виявлена у даному дослідженні пряма залежність циклічності коливань банківських криз від економічних (промислових));

- важливим фактором нестабільності банківської ефективності в Україні залишається числені порушення та некомпетентне управління банківськими активами і пасивами, усунення впливу якого потребує *більш жорсткого регулювання банківської діяльності з боку Національного банку України*, у тому числі *посилення кваліфікаційних вимог до окремих посадових осіб, а також створення у банку адекватних програм для забезпечення підтримки необхідної кваліфікації та проінформованості персоналу* про тенденції розвитку фінансового ринку, формування загальної філософії найбільш ризикових операцій банку та бачення перспектив розвитку банку;

- фактором стабільності банківської ефективності за умов мінливої ситуації на фінансовому ринку є *розробка стратегії та поточного планування (бізнес-планування)*, починаючи з розробки довгострокового стратегічного плану, який визначає критерії та орієнтири оцінки ефективності банківської діяльності та складання поточних бізнес-планів на основі аналізу впливу зовнішніх факторів та оцінки перспектив їх зміни, оцінки внутрішніх тенденцій розвитку банку (тенденції зростання власного капіталу, депозитної бази банку тощо) з подальшою ґрунтовною аналітичною оцінкою причин відхилень від затверджених планів;

- основою для забезпечення стабільної ефективності діяльності окремого банку є його *репутація* (особливо це стосується проблем забезпечення стабільної депозитної бази за оптимальної її вартості, що й обумовлює підвищення прибутковості), *яка потребує створення в кожному банку етичного кодексу з відповідною системою контролю щодо його дотримання*;

- фактором забезпечення стабільності банківської ефективності є також *запровадження дієвих контрольних обмежень*, перш за все щодо обсягів і видів кредитування, достатності резервування за активними

операціями банку, достатності власного капіталу банку, достатності ліквідних ресурсів для фінансування прибуткових операцій тощо. Основою дієвого виконання контрольних функцій у банку є ефективне функціонування служб внутрішнього контролю і аудиту.

Тим самим, розглядаючи стабільність ефективності та прибутковості діяльності банку як основу забезпечення його безпеки, важливим є також вибір адекватних такому завданню стратегії, методів і стилів управління його діяльністю. А саме, враховуючи досвід передкризового та кризових періодів в Україні, стратегічною метою діяльності банку має бути не нарощування прибутку за рахунок агресивних, ризикованих стратегій, а забезпечення підвищення безпеки банківської діяльності та стабілізація банківської ефективності (поступове нарощування прибутковості банківської діяльності без різких коливань). На сьогодні, для відновлення ефективності діяльності українських банків важливим є не тільки пошук шляхів нарощування їх ресурсної бази, але й впровадження стратегії диверсифікації та універсалізації за межами традиційного банківського бізнесу.

Тобто, концепція безпеки банківської діяльності повинна бути орієнтована на стабілізацію банківської ефективності у довгостроковій перспективі та враховувати наступні основні аспекти, визначені даним аналітичним дослідженням:

- основною причиною системної кризи банків України у 2009 році можна вважати надмірну кредитну експансію у передкризовий період, значною мірою профінансовану зовнішніми запозиченнями. Така кредитна експансія супроводжувалась погіршенням якості кредитного портфеля, у тому числі внаслідок погіршення її моніторингу з боку регулюючих органів та швидкої зміни кредитних портфелів банків, тому необхідним є створення дієвої системи регулювання, спрямованої на оперативний моніторинг показників банківської діяльності та контроль за їх дотриманням;

- органи нагляду повинні розглядати банківський прибуток як показник стабільності та фактор зміцнення банківської безпеки та довіри вкладників до банків країни. Важливим є забезпечення стійкої прибутковості банків, оскільки банківська ефективність є індикатором ефективності та динамічності розвитку фінансової системи країни;

- дослідження стабільності банківської ефективності є важливим напрямом розробки аналітичних методів і моделей раннього попередження кризових ситуацій, оскільки характеризує спроможність банку виконувати функції перерозподілу фінансових ресурсів із заощаджень у інвестиції навіть за несприятливого зовнішнього впливу;

- перерозподіл довгострокових кредитних ресурсів українських банків у передкризовий період на користь споживання, а не для модернізації та

інвестицій у реальний сектор економіки, спричиняє у перспективі погіршення банківської ефективності та умов власного розвитку;

- фінансові, у т.ч. банківські кризи є взаємопов'язаними з економічними та розвиваються циклічно відповідно до 9-річного промислового (ділового) циклу Жюгляра, а концепція фінансової безпеки банківської діяльності повинна бути орієнтована на послаблення дії кризових фаз.

Усвідомлюючи надзвичайно важливу роль банківської системи в структурі економіки країни, слід відзначити, що сучасні кредитні стратегії комерційних банків, концентрація значних обсягів кредитів, не забезпечених реальними якісними заставами, зниження якості банківських послуг, масовий відплив депозитів, низька платоспроможність спричиняють кризу ліквідності та збитковості банківської діяльності, що є наслідком кризових явищ. При цьому заходи, спрямовані на поліпшення ситуації, такі як удосконалення управління, продаж активів банку, зниження витрат за рахунок скорочення чисельності персоналу, призупинення виплати дивідендів і навіть додаткове влиття капіталу не забезпечують збереження банківської ефективності. **Адже фінансові кризи останніх років переконливо доводять, що національні системи забезпечення фінансової стабільності відстають від інновацій на фінансових ринках, а центральні банки не мають у своєму розпорядженні достатніх можливостей впливу на наслідки фінансових потрясінь**, оскільки для цільового рефінансування вітчизняної банківської системи з метою збереження її ліквідності потрібні значні кошти. Тому, на нашу думку **необхідною є реструктуризація банківської системи³ та реорганізація окремих банків⁴.**

На нашу думку тільки такі комплексні та багатосторонні заходи спроможні забезпечити імунізацію вітчизняних банків від світових фінансових криз та перетворити їх у повноцінних учасників економічних процесів у країні. Тим самим, прогнозуючи розвиток діяльності банків у майбутньому необхідно враховувати циклічність розвитку економіки країни, що дозволить більш об'єктивно коригувати стратегії фінансової безпеки діяльності банку, особливо в періоди прогнозного очікування фази економічного спаду та кризи.

---

³ Реструктуризація банківської системи – це комплекс заходів, що передбачає поліпшення стійкості банківської системи, підвищення її ліквідності, платоспроможності та прибутковості з урахуванням змін у національній макросистемі та на світовому фінансовому ринку через створення нових банків, реорганізацію діючих чи їх закриття тощо.

⁴ Реорганізація банку - злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам [1].

Перелік використаних джерел:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека [монографія] / О.І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Ревак І.О., Керницька М.І. Формування системи економічної безпеки у банківській сфері / І.О. Ревак, М.І. Керницька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. - №1. – С. 102-110.
3. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності [навч. посібник] / М.І. Зубок. – К.: КНЕУ, 2002. – 190 с.
4. Стреблицька Л.М., Стреблицький М.П., Гіжевський В.К. Банківське безпекознавство: Навч. Посібник./ Л.М. Стреблицька, М.П. Стреблицький, В.К. Гіжевський; за ред. М.П. Стреблицького. – К.: Кондор, 2007. – 602с.
5. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Джон Мейнард Кейнс. Избранные произведения. — М.: Экономика, 1993. — с. 224-518.
6. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход / Р. Харрод, Э. Хансен. Классики кейнсианства. В двух томах. - М.: Экономика, 1997. - Т.1. - С. 195-415; Т. 2. — 431 с.
7. Фридман М. Колличественная теория денег / Милтон Фридман. – М.: Эльф пресс, 1996. – 131 с.
8. Аналіз банківської діяльності: Підручник / [А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред.. А.М. Герасимовича]. – К.: КНЕУ, 2003. – 599с.
9. Кочетков В. Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: Монография / В.Н. Кочетков. – К.: МАУП, 1999. – 192 с.
10. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г.С. Панова. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 272 с.
11. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч. – метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І.М. Парасій-Вергуненко – К. : КНЕУ, 2003. - 347с.
12. Черкасов В.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / В.Е. Черкасов – М.: Финансы и статистика, 1995. - 196 с.
13. Банківський менеджмент: Підручник /За ред.. О.А. Кириченка, В.І.Міщенко. – К.:Знання, 2005. – 831 с.
14. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: Фундаментальный анализ / Ю.С. Масленченков. – М.: Перспектива, 1996. - 160 с.
15. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник / Л.О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468с.
16. Рауз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз. Пер. с англ. со 2 – го изд. – М.: Дело ЛТД, 1995. – 768 с.

17. Основні показники діяльності банків України // Вісник Національного банку України – 2007 - № 12 – С.65; Основні показники діяльності банків України // Вісник Національного банку України – 2012 - № 8 – С.54.

18. Ковзанадзе И. Системне банковские кризисы в условиях финансовой глобализации // Вопросы экономики. – 2002. - №8. – С.89 – 96.

19. Markowitz H. Portfolio Selection / H. Markowitz // Journal of Finance. – 1952. – V.7. – No.1. – P. 77 – 91.

20. К. Маркс. Капитал, т.III, ч. 1. (Глава 22. Деление прибыли, ставка процента, «естественная» норма процента). – М.: Политиздат, 1978. – С. 393 – 405.

21. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Йозеф Алоиз Шумпетер. — М.: Мысль, 1982. — 455 с.

22. Juglar C. Des crises commerciales et de leur retour periodique en France: en Angleterre et aux Etats-Unis / C. Juglar // Clement Juglar. – Paris, 1862.

23. Kuznets S. S. Cyclical Fluctuations: Retail and Wholesale Trade, United States, 1919– 1925 / Simon Smith Kuznets. — New York, 1926.

24. Kitchin J. Cycles and Trends in Economic Factors / J. Kitchin // Review of Economic Statistics. — 1923. — Preliminary. — Vol. V. — January. — P. 10 -16; Crum W. Cycles of rate on Commercial Paper / W. Crum // Review of Economic Statistics. — 1923. — Vol. V. — January.

25. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры. / Н. Д. Кондратьев // Вопросы конъюнктуры. — 1925. — Выпуск 1. — Т. I. — с. 28-79.